

## 推行新字母後土耳其語拼寫問題

曾蘭雅\*

### 摘 要

土耳其在一九二八年實施「字母改革」，採用源自拉丁字母的新字母，迄今逾七十年，土耳其語在拼寫上歷經了許多變化及發展。本文擬探討一九二八年以來土耳其語的拼寫發展、語音及型態上的變化，土耳其語言學界對於這些變化所採取的因應對策，以及當前土耳其語拼寫上的困擾。

**關鍵詞：**拼寫、字母、字母改革、發音

---

\* 國立政治大學土耳其語文學系 助理教授  
2005.3.1 到稿 2005.5.5 通過刊登

## The Spelling of Turkish Language after the Adoption of the New Turkish Letters

Tseng, Lan-ya \*

### Abstract

Since the "Orthography Revolution" in 1928 when Turkish government adopted the alphabetic system originated from Latin, the evolution of Turkish language has undergone various changes in the past seven decades. The main purpose of this article is to summarize the spelling, pronunciation and alphabetical morphology evolution of Turkish language since 1928. We also present the common confusion in spelling and the associated efforts from Turkish linguists to address this difficulty.

**Key words: spelling, alphabet, Orthography Revolution, pronunciation**

# 推行新字母後土耳其語拼寫問題

曾蘭雅

## 1. 前言

土耳其政府自一九二八年推行「字母改革」，<sup>1</sup>採行了二十九個拉丁字母後，結束了過去使用了近千年的阿拉伯字母書寫系統。爲了便於區別，本文沿用土耳其學界的習慣，將一九二八年後採行的拉丁字母系統簡稱爲新字母。

首先，不可否認的，「字母改革」最顯著的功效在於土耳其國民識字率的提高；根據土耳其國家統計局的數據，當一九三五年土耳其國民識字率僅及 20% 時，一九九零年識字率達 80%。<sup>2</sup>其次，從忠實反映發音 (spelling pronunciation)、降低拼寫困擾的角度來看，新字母的確優於土耳其人過去使用過的任何一種書寫系統。<sup>3</sup>

儘管如此，土耳其語從一九二八年以來迄今七十餘年當中在拼寫上歷經了許多變化而某些字詞的拼寫仍然不穩定、無法統一，造成了書寫及語音上相當大的困擾。本文將嘗試探討土耳其語自推行新字母後在語音和型態上的各種變化、土耳其語言學界爲因應這些變化所採取的對策，並探究拼寫無法趨於穩定、引發困擾的因素。

本篇論文以一九二八年至二〇〇〇年的土耳其語拼寫情形爲範疇，參考這段期間土耳其語言學會<sup>4</sup>出版的拼寫指南<sup>5</sup>、土耳其的文學作品<sup>6</sup>，蒐集例句，整理、歸納出由於年代不同而有不同拼寫方式的詞彙。其中，用以蒐集相關材料

<sup>1</sup> 依據一九二八年十一月一日經土耳其國會通過、政府頒布的第一三五三號法令，確立了拉丁字母化的、二十九個字母的現行書寫系統，是爲「字母改革」。

<sup>2</sup> DİE, *İstatistik Göstergeler – Satatistical Indicators 1923-1998*, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü yay., 25. s.

<sup>3</sup> 歷史上，土耳其人曾使用過天突厥、古維吾爾、摩尼、婆羅門以及阿拉伯字母來拼寫其語言；請參見 Ahmet Caferoğlu 的 *Türk Dili Tarihi*。

<sup>4</sup> Türk Dil Kurumu (= TDK)

<sup>5</sup> 書名通常爲 *İmlâ Kılavuzu* 或 *Yazım Kılavuzu* (《拼寫指南》)。僅一九二八年出版者名爲 *İmlâ Lügati* (《拼寫詞典》)

<sup>6</sup> 這些文學作品皆採用其初版，以免往後的版本爲順應時代潮流而改變了(字詞拼法的)原貌。

的土耳其文學作品如下：*Taymis Kıyıları*<sup>7</sup>、*Bir Avuç Saçma*<sup>8</sup>、*Deli*<sup>9</sup>、*Fahim Bey ve Biz*<sup>10</sup>、*Mai ve Siyah*<sup>11</sup>、*Dün Bugün Yarın*<sup>12</sup>、*Üç Nesil Üç Hayat*<sup>13</sup> 及 *Fuhş-i Atik ve Hamamcı Ülfet*<sup>14</sup>。並根據這些作品的出版年代，將取得的範例分別與相關的拼寫指南加以比較其拼寫情況；一是一九二八年由語言委員會<sup>15</sup>出版的 *İmlâ Lûgati*<sup>16</sup>（《拼寫詞典》），次爲一九四一年土耳其語言學會出版的 *İmlâ Kılavuzu*（《拼寫詞典》）<sup>17</sup>。

從這些作品中取得的範例皆依其出版時間配合相關的拼寫指南加以比較。一九二八年至二〇〇〇年間依拼寫變化及特色，可細分爲如下各時期：

- (1) 一九二八至一九四〇年，土耳其語拼寫共識凝聚的初始期。
- (2) 一九四一年至一九六五年，土耳其語拼寫的發展期。
- (3) 一九七〇至一九八〇年，土耳其語拼寫趨於成熟期。
- (4) 一九八一至一九九〇年代前半，土耳其語拼寫的改革期。
- (5) 一九九〇年代後半至二〇〇〇年。

其中，必需指出的是，在第四階段中對於某些字詞的拼寫提出了許多與前期截然不同的建議；尤其是一九八五年由 Hasan Eren 主編、土耳其語言學會出版的 *İmlâ Kılavuzu*（《拼寫指南》）<sup>18</sup>。繼其後出版的拼寫指南則修改了前述拼寫指南中較具爭議性的規則。<sup>19</sup>

土耳其語言學會於一九九六年與二〇〇〇年出版的拼寫指南<sup>20</sup>，試圖將拼寫規則加以釐清、使之更具學術性；盡可能在語音學、構詞學原理，與民眾拼寫習慣上求一平衡點來編纂。然而，不可否認的，土耳其語言學者在力求突破、確立規則的同時也對既定的拼寫習慣產生了新的干擾。此外，大眾傳播媒體與

<sup>7</sup> Atay, Falih Rıfki, *Taymis Kıyıları*, İstanbul, Akşam Matbaası, 1934. (= TK)

<sup>8</sup> Karay, Refik Halid, *Bir Avuç Saçma*, İstanbul, Semih Lûtfi Kitabevi, 1939. (= BAS)

<sup>9</sup> Karay, Refik Halid, *Deli*, İstanbul, Semih Lûtfi Kitabevi, 1939.

<sup>10</sup> Hisar, Abdülhak Şinasi, *Fahim Bey ve Biz*, İstanbul, Hilmi kitabevi, 1941 (= FBB)

<sup>11</sup> Uşaklıgil, Halit Ziya, *Mai ve Siyah*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1942. (= MVS)

<sup>12</sup> Orhon, Orhan Seyfi, *Dün Bugün Yarın*, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1943. (= DBY)

<sup>13</sup> Karay, Refik Halid, *Üç Nesil Üç Hayat*, İstanbul, Semih Lûtfi Kitabevi, 1944. (= ÜNÜH)

<sup>14</sup> Rasim, Ahmet, *Fuhş-i Atik ve Hamamcı Ülfet*, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1958. (= FAHÜ)

<sup>15</sup> Dil Encümeni：爲今土耳其語言學會前身。

<sup>16</sup> Dil Encümeni, *İmlâ Lûgati*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928. (= İ.L.28')

<sup>17</sup> TDK, *İmlâ Kılavuzu*, İstanbul, Cumhuriyet Bas., 1. bs., 1941 (= İ.K.41')

<sup>18</sup> Eren, Hasan, *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1985. (= İ.K.85')

<sup>19</sup> TDK, *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, gözden geçirilmiş yeni baskı, 1988.

TDK, *İmlâ Kılavuzu*, TDK yay.: 525, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1993.

<sup>20</sup> TDK, *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996. (= İ.K.96')

TDK, *İmlâ Kılavuzu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000. (= İ.K.2000)

民眾在書寫上的隨心所欲，也使得情況更形複雜、混亂，更不容易取得拼寫上的共識。

一九九六年至二〇〇〇年所出版的拼寫指南，對於一般土耳其大眾多年來已習以為常，卻不符合學術原則的上百個詞彙，只得屈服於現實，在前八十八頁的〈字詞拼寫及標點符號使用規則〉章節中加注「已約定俗成」（“*gelenekleşmiş*”）字眼，保留詞彙原貌；如“*gözyaşı*”（眼淚）、“*başparmak*”（大拇指）、“*akciğer*”（肺臟）、“*ilkbahar*”（春季）、“*yüzyıl*”（世紀）、“*milletvekili*”（國會議員）、“*soyadı*”（姓氏）、“*başvurmak*”（申請）、“*buzdolabı*”（冰箱）、“*ipucu*”（線索）等複合詞。<sup>21</sup>

本文將一九二八年迄今土耳其語拼寫上有所改變的字詞，整理、歸納出其中較重要且具代表性的三類，討論如下：

- (1)、“*ile*”當作格尾加接於名詞後的連寫型態
- (2)、“*y*”子音引起的窄化母音作用
- (3)、“*-mAk*”型動名詞遇到母音起首格尾時 *k* 軟化為 *ğ* 問題

## 2. “*ile*”當作格尾加接於名詞後的連寫型態（*Ek Olarak Kullanılan ile'nin Bir İsimle Bitişik Yazılışı*）

在土耳其句法中，“*ile*”除了可視為格尾之外，還可當作連接詞或介系詞使用；<sup>22</sup>因此可以與詞彙連寫也可以分寫。當它連寫時，會造成詞彙語音及型態上的變化。尤其是“*ile*”與第三人稱所屬格尾連用時，在不同的時期有不同的拼寫方式。

我們可分為三個階段探討“*ile*”拼寫型態的演變：(1)一九二八至一九四〇；(2)一九四一至一九六四；(3)一九六五迄今。

首先，在一九二八年出版的《拼寫詞典》（*İ.L.28'*）中可以看到“*ile*”在與第三人稱所屬格連寫時，保留其原始型態，而忽略「大母音諧音規則」<sup>23</sup>、任由

<sup>21</sup> *İ.K.2000*, 36.-37. s.; *İ.K.96'*, 35.-36. s.

<sup>22</sup> 請參見吳興東《土耳其文名詞介系詞連接詞形容詞副詞之研究》，頁 15，23；彭世綱《土耳其文習作》，頁 87，93。

<sup>23</sup> 土耳其語中的 *a, e, ı, i, o, ö, u, ü* 八個母音依其發音時舌頭所在的位置分為四個前舌（細）音：*e, i, ö, ü*，與四個後舌（粗）音 *a, ı, o, u*。「大母音諧音」規則即是指所有字詞的結構（包含字根及加接字尾或格尾時）必需同屬前舌音或同屬後舌音。請參閱《土耳其語入門》，頁 43-45。

第三人稱所屬格消失；茲舉數例如下：“dolayısıyla”<sup>24</sup>、“ziyadesile”<sup>25</sup>；“Anadolu sahillerile”<sup>26</sup>、“sarf kaidelerile”<sup>27</sup>、“fonetik itibarile”<sup>28</sup>、“defetmek maksadile”<sup>29</sup>、“ayırt etme işaretile”<sup>30</sup>、“isimlere ilâve edilen *ci, li* lâhikalarile”<sup>31</sup>、“mukayese etmek suretile”<sup>32</sup>、“arap harflerile”<sup>33</sup>、“bazı kelimelerin tamamile”<sup>34</sup>以及“telâffuzların en iyisile”<sup>35</sup>等。此一拼寫型態延續至一九四〇年代；如 Tahsin Banguoğlu 於一九四〇年編著的 *Ana Hatlarile Türk Grameri* 一書，書名中的“ana hatlarile”一詞即與前述型態吻合。而同樣的情況下，“ile”一詞目前在加接於第三人稱所屬格之後時會墊上“y”子音，“ile”本身亦遵守大母音諧音規則來書寫（“-yle”或“-yla”）；是以前述詞語按今日拼寫規則，寫作“dolayısıyla”、“ziyadesiyle”；“Anadolu sahilleriyle”、“sarf kaideleriyle”、“fonetik itibarıyla”、“defetmek maksadıyla”、“ayırt etme işaretiyle”、“isimlere ilâve edilen *ci, li* lâhikalarıyla”、“mukayese etmek suretiyle”、“Arap harfleriyle”、“bazı kelimelerin tamamıyla”及“telâffuzların en iyisiyle”。

在前期僅透過範例呈現的“ile”連寫型態，到了一九四一年出版的《拼寫指南》（*İ.K.41'*）中將其具體化、詳加規定；至此，“hatlarile”的型態不復見。僅摘錄其規定如下：

“... Bu durumda (-yle) eki iki hal gösterir:

I. Sesli ile biten yalın kelimedden sonra benzeşir:

Örnekler: *Araba ile – arabayla, burğu ile – burğuyla, testere ile – testereyle, örtü ile – örtüyle...* gibi.

II. Sonunda üçüncü şahıs iyelik (muzaf) eki olan kelimelerden sonra daima (-iyle) şeklinde kalır:

<sup>24</sup> *İ.L.28'*, 133. s.

<sup>25</sup> *İ.L.28'*, 148. s.

<sup>26</sup> *İ.L.28'*, V s.

<sup>27</sup> *İ.L.28'*, VI. s.

<sup>28</sup> *İ.L.28'*, IX. s.

<sup>29</sup> *İ.L.28'*, XI. s.

<sup>30</sup> *İ.L.28'*, XII. s.

<sup>31</sup> *İ.L.28'*, XIV. s.

<sup>32</sup> *İ.L.28'*, XVI. s.

<sup>33</sup> *İ.L.28'*, XVI. s.

<sup>34</sup> *İ.L.28'*, XVI. s.

<sup>35</sup> *İ.L.28'*, XVII. s.

Örnekler: *Babası ile – babasıyle, kedisi ile – kedisiyle, karısı ile – karısıyle, ordusu ile – ordusuyle, gözü ile – gözüyle... gibi.*<sup>36</sup>

由書中的規定可知，只要“ile”之前為開音節時皆需墊上墊上“y”子音；<sup>37</sup>但僅在直接連寫於字根後的情況下遵守大母音諧音規則。“ile”若加接於第三人稱所屬格之後無論原本為粗或細母音，一律作“-iyle”型態。亦即，在此階段，對於大母音諧音規則之遵守與否取決於“ile”前的構詞型態。

直到一九六五年“ile”的連寫型態才嚴格遵守大母音諧音規則。根據一九六五年土耳其語言學會出版的《新拼寫指南》(《*İ.K.65*’)

書中在“*ile* Kelimesinin Ek Olarak Kullanılışı”(「“ile”一詞作為格尾的書寫方式」)標題底下，<sup>38</sup>分成兩段闡述字詞後加接“ile”時的原則：

“A. *ile* bağlacı ünsüz ile biten kelimelere ek olarak getirildiği zaman başındaki *i* ünlüsünü kaybeder ve ekler gibi ünlü uyumuna bağlanır: *Kömürle, ateşle, odunla, taşla... gibi.*

B. Ünlü ile biten kelimelere *ile* sözü getirilince kelimenin sonundaki ünlü, *ile* sözünün başındaki ünlü ile çatışır, *ile*’nin başındaki ünlü düşerek, araya bir *-y-* koruma ünsüzü girer ve ek, kalınlık incelik bakımlarından, sonuna eklendiği kelimenin ünlü uyumuna bağlanır: *Bahçe-yle, bahçesi-yle; kapı-yla, kapısı-yla; baba-yla, babası-yla; üzüntü-yle, üzüntüsü-yle; ordu-yla, ordusu-yla* örneklerinde olduğu gibi.”<sup>39</sup>

由上述文字可知，“ile”一詞至此階段終於以格尾的形式加以認知，而能顧及大母音諧音。換言之，土耳其今日對於“ile”連寫型態的共識始於一九六五年。

現在，請看早期文學作品中相關的實例：

一九三四年出版、Falih Rıfkı Atay 所著 *Taymis Kıyıları* (TK)一書中的句子：

“O kadar şöhretini işittiğiniz kornişi dolaştım: bu, İngiltere’nin bir tarla *yoliyle*

<sup>36</sup> *İ.K.41*, XXVI.-XXVII. s.

<sup>37</sup> 以母音結尾的音節。詳見《語言與修辭學詞典》，頁 257。

<sup>38</sup> TDK, *Yeni İmlâ Kılavuzu*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965. (= *İ.K.65*’)

<sup>39</sup> *İ.K.65*, 15.-16. s.

mukayese olunabilir.” (TK, 147. s.)

值得一提的是，句中“yoliyle”的拼寫型態不符合一九二八年完全不墊“y”、忽略大母音諧音的原則，而採取了一九四一年加接於第三人稱所屬格後、一律寫作“-iyle”型態的原則。

一九三九年出版、Refik Halid Karay 的 *Bir Avuç Saçma*(BAS)及 *Deli* 兩部作品當中的例子如下：

“Küçük yaşımdanberi Kurban *bayramile* başım hoş değildi.” (BAS, 14. s.)

“... dört yüz bin koyun kesilir, bunların *kanile* topraklar ıslanır, *bağırsaklarile* çukurlar taşar, pösteki ve *boynuzlarile* etraf dolardı.” (BAS, 15. s.)

“Kadın *elile* açılan gönül yarasını yine bir kadın eli sarar.” (BAS, 54. s.)

“*Vaktile* değirmi sakallı, para bıyıklı imiş, şimdi yüzünde tüytüs yok!”  
(*Deli*, 10. s.)

“Hele şu Hanım Sultana bakınız... *Büyükbabasile* nasıl da şakalaşiyor!”  
(*Deli*, 11. s.)

“Bugün bir Türk *sıfatile* haykırıyorum: Biz Behreng *boğazile* Manş denizini birleştireceğiz...” (*Deli*, 22. s.)

“«Peh peh, kırk bir buçuk maşallah!» demesek, adamcağız, tonton bastonuna göz değer *korkusile*, belki de kızacak.” (*Deli*, 41. s.)

“Ben de, işte Bileciğe gidiş *sevincile* Ankara koşmalarını hafiften ısıklıkla geçiyordum...” (*Deli*, 61. s.)

以上數例，皆符合一九二八年的拼寫原則。

一九四一年出版、Abdülhak Şinasi Hisar 的 *Fahim Bey ve Biz*(FBB)一書，反倒採取了前一階段的拼寫型態：

“Hülâsa Fahim Bey de ismini bir müddet, aşkın meşhur çiftlerinde olduğu gibi, *sevgilisinkile* birleştirmeye muvaffak olmuş.” (FBB, 27. s.)

一九四二年出版、Halit Ziya Uşaklıgil 所著 *Mai ve Siyah*(MVS)一書的例句中，“ile”一詞亦是採取前期的型態：



“Ahmed Cemil ince *parmaklarile* yumuşak sarı saçlarını taradı...” (MVS, 8. s.)

“Bir lisan... Oh! Saçma söylüyorum, zannedeceksiniz, bir lisan ki sanki *tamamile* bir insan olsun.” (MVS, 10. s.)

“Risaleler mekteb *kitablarile* mekteb çocuklarından kurtulamıyacaklar.” (MVS, 95. s.)

“— kemanın *yayile* nota sehпасının üzerine vurdu, ...” (MVS, 129. s.)

“Elindeki *bıçağıle* bardağına vurdu...” (MVS, 210. s.)

“Ahmed Cemil biraz müte’essir, titreyen *sesile* başladı.” (MVS, 212. s.)

“Bir zaman geldi ki hepsi bir bahar gecesinin çiçek *kokularile* dolu nefesi altında rü’yaya benzeyen bir âleme dalmış gibidiler.” (MVS, 213. s.)

直到 Refik Halid Karay 在一九四四年出版的另一部作品 *Üç Nesil Üç Hayat* (ÜNÜH)，才見到符合一九四一年原則的例子：

“Şayet yıkanmağa giren hanım veya bey... sıcağdan düşer, bayılır, üzerine fenalık gelir *korkusiyle* ikide bir kapıyı vurur...” (ÜNÜH, 46. s.)

一九五八年出版、Ahmet Rasim 名爲 *Fuḫṣ-i Atîk ve Hamamcı Ülfet* (FAHÜ) 的作品亦遵照一九四一年《拼寫指南》(İ.K.41’) 上所列示的“ile”連寫型態：

“Ufak bir manivelânın *tahrikiyle* koca bir sefineyi yerinden hoplatıp sürüyen bir makine *azgınlığıyle* benim acemi gönlüme dokunuyordu.” (FAHÜ, 28. - 29. s.)

“... işitilecek derecede bir hart ile peynirli pidenin belini bükenler mi, içinde armonik, keman Tatavla *havalariyle* ardını göremeyecek derecede dalgın giden, kış tarafı meze *tabaklariyle* örtülmüş yalnız bir: — Varda!... Dokunmayın!...” (FAHÜ, 55. s.)

### 3. “y”子音引起的窄化母音作用 (y Sesinin Daratıcı Etkisi)

土耳其語八個母音寬、窄的區分是基於發音時口唇張開的程度；<sup>40</sup>口唇張開程度高者屬寬母音 (a, e, o, ö)，其餘則屬窄母音 (ı, i, u, ü)。

此處所謂的「“y”字母所引起的窄化母音作用」，指的是土耳其語字詞中的“y”在發音及書寫型態上將其旁邊的寬、平母音 (“a”, “e”) 轉變為窄母音 (“ı”, “u”或“i”, “ü”) 的情況。

尤其是母音結尾的動詞字根後加接母音起首的字尾時，為了避免兩個母音相接<sup>41</sup>而墊的“y”子音<sup>42</sup>，會將自身前面的“a”，“e”母音轉為窄母音 (“ı”, “u”；“i”, “ü”)。此一現象尤其常見於一九二八年至一九六五年間土耳其語詞的發音及書寫型態。

首先，我們檢視一九二八年《拼寫詞典》(İ.L.28') 中的例子：“hiç türkçeleri olmıyan” (İ.L.28', VI. s.)， “dercedilmıyan” (İ.L.28', XVI. s.) 及 “gösterilmıyan” (İ.L.28', XVII. s.)；今日寫作“olmayan”、“dercedilmeyen”及“gösterilmeyen”已不再受“y”影響，保留其構詞時的原貌。

一九四一年的《拼寫指南》(İ.K.41') 書中的前言部分也可看到相關的例子：“esirgemıyan” (İ.K.41', X. s.)， “yumuşıyarak” (İ.K.41', XXIII. s.)， “uğramıyan” (İ.K.41', XXIV. s.)， “bağlıyan” (İ.K.41', XXVII. s.)， “bağlanmıyarak” (İ.K.41', XXXIV. s.)， “gösterilmıyerek” (İ.K.41', XXXV. s.) 及 “belli edilmıyan” (İ.K.41', XLIII. s.)。

一九六五年土耳其語言學會所出版的《新拼寫指南》(İ.K.65') 一書透過三欄式的表格、<sup>43</sup>以“başla-”動詞字根的五種變化為例，明確規定了“y”對母音的窄化作用僅限於口語，書寫上則必須遵照構詞原則：

<sup>40</sup> 請參閱黃啓輝《土耳其語入門》，頁 43。

<sup>41</sup> 「土耳其語彙的語音組合，以母音與子音相間隔排列為主，因此不會有兩母音相接的現象，也不允許兩母音相接。」(請見黃啓輝《土耳其語入門》，頁 19)。

<sup>42</sup> “Türkçe yanyana çift ünlülere elverişli bir dil olmadığından ünlü çarpışmasını önlemek için ya araya bağlama görevi yüklenen bir koruyucu y ünsüzü getirilir, yahut da ünlülerden biri düşer.” (Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, 159. s.)

<sup>43</sup> İ.K.65', 19. s.; 此表格中的欄目分別為「口語」(“Konuşma Şekli”)、「拼寫型態」(“İmlâ Şekli”) 以及「詞彙與字尾的原始型態」(“Kelimelerin Kökü ve Eklerinin Aşlı”)。

Konuşma Şekli	İmlâ Şekli	Kelimelerin Kökü ve Eklerinin Aslı
başlıyacak	başlayacak	baş-la-y-acak
başlıyan	başlayan	baş-la-y-an
başlamıyan	başlamayan	baş-la-ma-y-an
başlamıya	başlamaya	baş-la-ma-y-a
başlıyarak	başlayarak	baş-la-y-arak

可以說，自一九六五年開始，對於構詞原則的維護逐漸凌駕於語音習慣（“y”對母音的窄化影響）之上。換言之，此一階段“y”對母音的窄化作用，在書寫型態上不再強調，而傾向於維護字詞結構；書寫型態逐漸偏離語音習慣。

今日土耳其語的書寫，僅餘現在式（“-**(I)yor-**”）仍可見到此種窄化母音作用；如 *başla-* > *başlıyor*; *incele-* > *inceliyor*; *horla-* > *horluyor*; *söyle-* > *söylüyor* 等。其餘像是“-**(y)An**”現在分詞、“-**(y)ArAk**”型動副詞或“-**(y)AcAk**”未來式等型態的窄化母音現象在文字上已不復見，僅散見於口語中。

早期的文學作品中亦不乏相關例證：

一九三四年出版、Falih Rıfkı Atay 所撰 *Taymis Kıyıları* (TK) 書中例句如下：

“*Ve parlıyan kara deri, kuvveti daha iyi güzelleştiriyor.*” (TK, 16. s.)

“... ilk Belçika tulumbası İngiliz kömür madenlerine *girinciye* kadar buraları ham yün pazarı idi.” (TK, 19. s.)

“— *Golf oynamıyan, yarış atı beslemiyen, fecirde sokağa uğrıyan* aşağı insanı ucuz malı, nasıl olur da, benim, golf değeneklerimin, cokeyimin ve etli kahvealtımın masrafını üstüne alan fiatma karşı koyabilir?” (TK, 115. s.)

“*Az söyliyien, ağzından hiç şikâyeti duyulmıyan, esnemiyen...* ve bir gün büyük bür rütbe ile masasından ayrılıp malikânesine çekilen İngiliz memurunun portresini az çok tanırız.” (TK, 67. – 68. s.)

由上可見，“y”對母音的窄化作用，除了前述的 *A-y-An* > *-I-yAn*、*A-y-ArAk* > *-I-y-ArAk* 及 *A-y-AcAk* > *-I-y-AcAk* 型態之外；還有 *-IncA-y-A (kadar)* >

-Incl-y-A (kadar)。

再看一九三九年出版、Refik Halid Karay 的 *Bir Avuç Saçma* (BAS)：

“Kuzu mu? Bir daha canlısını eve *sokmıyacaktım...*” (BAS, 10. s.)

“Neden, acaba, derdim, at gibi, kuş gibi daha çevik, daha emniyetli hayvanların arksına binip bu tehlikeli yeri *geçmiyeceğiz* de yürümesini bile *beceremiyen*, bilhassa koşmağa hiç *gelemiyen* şu hantal mahlûkları seçeceğiz?” (BAS, 14.-15. s.)

“Sizin arzularınızın hülâsası: *Zahmet çekmiyeyim, üzülmiyeyim, aldanmıyayım!*” (BAS, 51. s.)

願望式第一人稱的否定句型也可見到“y”的窄化作用；-mA-y-AyIm > -mI-y-AyIm；-mA-y-Allm > -mI-y-Allm。

一九四一年出版、Abdülhak Şinasi Hisar 的 *Fahim Bey ve Biz* (FBB)：

“Beni görür görmez o da *gülümsiyerek* ve hazla gözlerini açarak: «Vay, gel!...» diye isistikbal ederdi.” (FBB, 13. s.)

“Öyle doğru şeyler söylemiş ki bir filozof da ancak bu kadarını bulup *söyliyebilirmiş!*” (FBB, 25. s.)

“«Ben bu borcumu ömrümde *ödiyemem!*» diye ümitsizliğe kapılmış.” (FBB, 33. s.)

動詞字根加了能夠語態之後，“y”之前的母音亦轉為窄母音：-y-Abil- > -I-y-Abil-；-y-AmA- > -I-y-AmA-。

一九四二年出版、Halit Ziya Uşaklıgil 所著 *Mai ve Siyah* (MVS)中的例句：

“— Şimdi o şey alınmadı diye kapı *açılmıyacak* mı?” (MVS, 94. s.)

“*Yürüyemiyeceğim*, beni buraya bırak; şuraya düşmek, kumlar üstünde ölmek istiyorum...” (MVS, 184. s.)

一九四四年出版、Refik Halid Karay 的 *Üç Nesil Üç Hayat* (ÜNÜH) :

“Bir kadın — *Tuzlamıyalım mı?*” (ÜNÜH, 8. s.)

“Binaenaleyh bugünün aşklarında bir türlü *yanaşılamiyana*, ele, avuca *sığamiyana* karşı duyulan tatlı tahassür, şiir, hulya yoktur...” (ÜNÜH, 39. s.)

一九五八年出版、Ahmet Rasim 所著的 *Fuhş-i Atık ve Hamamcı Ülfet* (FAHÜ) :

“— Demek ki artık bizim taraflara *gelmiyeceksin?*” (FAHÜ, 86. s.)

“— İçinizde evini bilen varsa tarif etsin de şimdi hizmetçi *yollıyalım...*” (FAHÜ, 5. s.)

綜觀“y”子音對母音的窄化作用演變，以一九六五年為一臨界點：一九六五年之前，無論口語或文字書寫皆將“y”前的母音轉換為窄母音；一九六五年以後重視字源、維護字詞結構的書寫意識抬頭，而刻意將“y”對母音的窄化作用侷限於語音及口語中；碩果僅存的，僅有現在式。目前的土耳其文學作品，除非有意強調作品中人物的特殊口音或時代背景，已見不到“y”窄化母音的其他型態。

#### 4. “-mAk”型動名詞遇到母音起首格尾時 k 軟化為 ğ 問題 (-mAk’lı Mastarlara Ünlüyle Başlayan Ek Getirildiğinde Yumuşak g (ğ) Sesinin Yazıya Yansıtılması)

土耳其語中無論就功能或型態而言，彼此極其近似的動名詞有“-mAk”以及“-mA”兩種；<sup>44</sup>這兩種動名詞在加接了母音起首的字尾或格尾之後，一為“k”子音軟化成“ğ”，一為墊上“y”子音，由於發音與型態的相近，仍然在語音或書寫上造成混淆與困擾：-mak-a > -mağ-a, -mek-e > -meğe; -mak-ı > -mağ-ı, -mek-i > -meğ-i 與 -ma-y-a, -me-y-e; -ma-y-ı, -me-y-i。

<sup>44</sup> 請參見吳興東《土耳其文動詞之研究》，頁 137-140；彭世綱《土耳其文習作》，頁 63-64。

首先，在一九二八年的《拼寫詞典》(Ī.L.28')中可以見到“-mAk”型動名詞加接到格(-a, -e)、受格或第三人稱單數所屬格(-ı, -i)後“k”軟化成“ğ”的例子；-mak-a > -mağa, -mek-e > -meğe, -mak-ı > -mağı, -mek-i > -meği：如，“dercetmeği”(Ī.L.28', VI. s.)、 “yazmağı”(Ī.L.28', XI. s.)、 “kalkmağa”(Ī.L.28', XI. s.)、 “anlaşımağı”(Ī.L.28', XIV. s.)、 “göstermeği”(Ī.L.28', XI. s.) 以及 “bulunmağı”(Ī.L.28', XVI. s.)等。

一九四一年的《拼寫指南》(Ī.K.41')仍沿用此一型態：如“göstermeğe”(Ī.K.41', IX. s.)、 “anlatılmağa”(Ī.K.41', XVIII. s.)等。

此一階段出版的文學作品亦可見到同樣的書寫趨勢(-mağa, -meğe; -mağı, -meği)：

取材自 Falih Rıfkı Atay 一九三四年所出版的 *Taymis Kıyıları* (TK)中的例句：

“... Henley'de kürek çekmeğe, yahut Eskoçya'da balık avlamağa giden güler yüzlü sarrafın elindedir.” (TK, 42. s.)

“— İşçilerinizi sadaka ile çalıştırmağa ne hakkınız var?” (TK, 79. s.)

“Bir cumartesi Week-end'e giderken, harpten asla bahsetmemeği kararlaştırdık.”(TK, 80.s.)

“Her çalışan milletin, öteki kadar, yaşamağa, kazanmağa, mesut ve rahat olmağa hakkı vardır.” (TK, 100. s.)

Refik Halid Karay 一九三九年所出版的 *Bir Avuç Saçma* (BAS)與 *Deli* 兩部作品：

“Fakat dikenli ağacını, yani kaynanayı da beraber sürüklemeyeğe lüzum yok!” (BAS, 55. s.)

“Hem vaktile çocuklar, öyle şimdikiler gibi, kanlı vakaları kanıksamağa fırsat bulamamışlardı.” (BAS, 16. s.)

“Bir muharrirle bir mektep hocasının çektiği çile genç yaşta saç sakalı ağartmağa ve dimağı sulandırmağa kâfi gelirdi.” (*Deli*, 39. s.)

“Bir saate varmadan ateş dört, beş kola ayrılmış, hattâ perendeler atarak

damdan dama *sıçramağa*, mesafeler *aşmağa*, harikalar *göstermeğe* başlamıştı.” (*Deli*, 47.- 48. s.)

Halit Ziya Uşaklıgil 一九四二年所著的 *Mai ve Siyah* (MVS)中有如下例句：

“*Eğlenmeğe, gülmeğe, bağırmağa* vesile arayan bu gençler hep alkışladılar...” (MVS, 5. s.)

“... bunu mutlaka *söylemeği* bir vazife addediyorsa tahkire neden lüzum görüyor?...” (MVS, 97. s.)

以下例句取自 Orhan Seyfi Orhon 一九四三年出版、名為 *Dün Bugün Yarın* (DBY)的作品：

“Millî duyguları *yoketmeğe* çalışan Abdülhamid devrinin mektep kitaplarından birini açıp okuyalım...” (DBY, 15. s.)

“Yeter ki uğruna *döğüşmeğe* değer bir ülkü elde bulunsun.” (DBY, 75. s.)

Refik Halid Karay 一九四四年出版的 *Üç Nesil Üç Hayat* (ÜNÜH)作品中的例句：

“Gazeteye *yazmağı* unutmamalı.” (ÜNÜH, 10. s.)

“Sabah kahvene on damla koyup *içmeğe* başladın mı, Allahın izniyle, haftasına bir şeyciğin kalmaz!” (ÜNÜH, 60. s.)

“Ve salıncak *kurmağı* bilen analar nâdirlermişdir.” (ÜNÜH, 17. s.)

一九五八年 Ahmet Rasim 名為 *Fuhş-i Atik ve Hamamcı Ülfet* (FAHÜ)的作品中有如下例句：

“Biz dünyaya *yaşamağa* mı geldik *öğrenmeğe* mi?...” (FAHÜ, 29. s.)

“Ben o zamana kadar *ölmeği* biliyordum amma *öldürmeği* bilmiyordum...”

(FAHÜ, 25. - 26. s.)

“Valde kaç defa *evlendirmeğe* kalktıysa da birer bahane bularak vazgeçirdim...” (FAHÜ, 73. s.)

一九六五年土耳其語言學會所出版的《新拼寫指南》(İ.K.65') 書中在“Ünlülerin Mastarlara Etkisi”(「母音對動名詞型態造成的影響」) 標題下，固然批判了土耳其語中兩種動名詞(“-mA”, “-mAk”)型態在加接母音起首的字尾或格尾時在口語及書寫上造成的混亂，仍決定兩種型態並行、讓其中一種型態隨著時間流逝自然被淘汰、遺忘：

“Türk dilinde iki mastar eki (-me, -mek), kimi çekim ekleriyle kullanmada birbirine karışmaktadır. Bu karışma ünlü ile başlayan eklerin, mastar eklerine getirilmesinden doğar. Özellikle ince ünlü taşıyan kök ve eklerde kendini gösterir: -mek mastarından yapılan *gel-meğ-e*, *gel-meğ-i* şekillleri, -me mastarından yapılan *gel-me-y-e*, *gel-me-y-i* şekilleri ile konuşmada karışmaktadır ve imlâda da karışık yazılmaktadır. Halbuki kalın ünlüsü olan *kal-mağ-a*, *kal-mağ-ı* şekilleri *kal-ma-y-a*, *kal-ma-y-ı* şekilleri ile konuşmada karışmaz. Fakat bugün, bu iki mastar şekli, görev bakımından birbirinin yerini tuttuğundan, zamanla biri kalacak, öteki unutulacaktır. Şimdiki halde her ikisini de imlâda göstermek gerekmektedir.”<sup>45</sup>

直到二〇〇〇年新版《拼寫指南》發行後才打破了這種順其自然的作風、設法因勢利導；指出-*mağ-a* /-*meğ-e*; -*mağ-ı* /-*meğ-i* 的用法固然可行，但-*maya* /-*meye*; -*mayı* /-*meyi* 的型態才正確且符合拼寫大勢之趨：

“-*mak*, -*mek* ile biten mastarlardan sonra -*a*, -*e*, -*ı*, -*i* eklerinden biri gelirse -*k* ünsüzü yumuşar:... *yazmağa* (başladı). ... *bildirmeğe* (geldim). Ancak mastarlarda *y*'li yazılışa doğru güçlü bir eğilim vardır.”<sup>46</sup>

<sup>45</sup> İ.K.65', 18. s.

<sup>46</sup> İ.K.2000, 15. s.



我們的研究也證實了上述說明文字；近年來 *-mAğA* 與 *-mAğI* 型態確實罕見，*-mAyA* 與 *-mAyI* 儼然已取而代之、成爲主流。究其原因，除了書寫型態上前者因子音軟化而需改變字母、後者則僅需墊上“y”音之外，*-mAğA*、*-mAğI* 的發音也較 *-mAyA*、*-mAyI* 來得費事；恰符合土耳其語中所謂的「最省力原則」。<sup>47</sup>換句話說，加接母音起首的格尾或字尾時，發音上切合「最省力原則」的優勢讓 *-mA* 型動名詞勝出。

## 5. 結語

綜合上述，自一九二八年推行新字母至今，土耳其語在拼寫上的變化大體而言是正面的發展，更能反映出自身的語音及型態特色。然而，拼寫情況能否持續正面發展並非僅憑學者專家的努力策劃，長期的演變、約定俗成毋寧佔有更大的影響力。由於語言的發展並非在封閉、靜止不動的環境中單獨進行，隨著科技的日新月異，資訊的快速傳播與交流，土耳其語的拼寫情況也面臨更多的挑戰；而在發展進步的同時，新的困擾也在所難免。例如：時下蔚爲風尚的即時通訊、線上聊天室或簡訊傳送，與隨之而來的省略詞彙，對土耳其語亦造成相當的衝擊。如何運用其自身以往的發展經驗、去蕪存菁，參考其他語言的演變歷程、截長補短；在歸納、總結拼寫規則時如何從學術性與慣用、實用性上取得平衡點；如何順應拼寫的時勢趨向、降低前進阻力，當是土耳其語未來發展的重要課題。

## 引用書目

吳興東。《土耳其文動詞之研究》。台北：雲水，1978。

吳興東。《土耳其文名詞介系詞連接詞形容詞副詞之研究》。台北：政治大學東語系，1991。

黃啓輝。《土耳其語入門》。台北：國立編譯館，1990。

<sup>47</sup> Korkmaz, Zeynep, “en az çaba kuralı”, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 54. s. ; 談話時透過語音脫落、諧音、音節省略等方式達成省時、省事的效果。

- 黃啓輝。《土漢辭典》。修訂二版。台北：政治大學東語系，1998。
- 彭世綱。《土耳其文習作》。台北：政治大學東語系，1992。
- 黃仲珊•張陵馨。《書林簡明語言與修辭學詞典》。台北：書林，1998。
- Atay, Falih Rıfki, *Taymis Kıyıları*, İstanbul, Akşam Matbaası, 1934.
- Banguoğlu, Tahsin, *Ana Hatlarile Türk Grameri*, İstanbul, Maarif Matbaası, 1940.
- Caferoğlu, Ahmet, *Türk Dili Tarihi*, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1994.
- DİE, *İstatistik Göstergeler – Statistical Indicators 1923-1998*, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Dil Encümeni, *İmlâ Lûgati*, İstanbul, Devlet Matbaası, 1928.
- Eren, Hasan, *İmlâ Kılavuzu*, TDK yay.: 525, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1985.
- Hisar, Abdülhak Şinasi, *Fahim Bey ve Biz*, İstanbul, Hilmi kitabevi, 1941.
- Karay, Refik Halid, *Bir Avuç Saçma*, İstanbul, Semih Lûtfi Kitabevi, 1939.
- Karay, Refik Halid, *Üç Nesil Üç Hayat*, İstanbul, Semih Lûtfi Kitabevi, 1944.
- Korkmaz, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, TDK yay.: 575, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Orhon, Orhan Seyfi, *Dün Bugün Yarın*, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1943.
- Rasim, Ahmet, *Fuhş-i Atık ve Hamamcı Ülfet*, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1958.
- TDK, *İmlâ Kılavuzu*, İstanbul, Cumhuriyet Bas., 1. bs., 1941.
- TDK, *İmlâ Kılavuzu*, TDK yay.: 525, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1996.
- TDK, *İmlâ Kılavuzu*, TDK yay.: 525, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, TDK yay.:549, 9. bs., Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi,1998.
- TDK, *Yeni İmlâ Kılavuzu*, TDK yay.: 235, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1965.
- Uşaklıgil, Halit Ziya, *Mai ve Siyah*, İstanbul, Hilmi Kitabevi, 1942.